

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв
Кафедра історії мистецтва та соціально-гуманітарних наук

ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА

Силабус

Рівень вищої освіти	<u>Другий (магістерський)</u>
Ступінь вищої освіти	<u>Магістр</u>
Галузь знань	<u>02 «Культура і мистецтво»</u>
Спеціальність	<u>023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»</u>
Кваліфікація	<u>Художник декоративного мистецтва, дослідник, викладач</u>
Освітньо-професійна програма	<u>«Декоративне мистецтво»</u>

м. Косів, 2023–2024 навчальний рік

Силабус навчальної дисципліни «Філософія мистецтва» нормативної частини циклу загальної підготовки для здобувачів вищої освіти ступеня «Магістр» ОПП «Декоративне мистецтво», галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» / розроб. Р. А. Горбань. Косів: Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, 2023. 32 с.

Розробник:

Горбань Р. А. – професор, доктор філософських наук, професор кафедри історії мистецтва та соціально-гуманітарних наук.

Силабус обговорено й ухвалено на засіданні кафедри історії мистецтва та соціально-гуманітарних наук, протокол № 1 від 1 вересня 2023 р.

Завідувач кафедри _____ Книш Б. В.

Силабус погоджено з науково-методичною радою інституту, протокол № від « » вересня 2023 р.

Голова науково-методичної ради інституту _____ Дутка В. В.

© Горбань Р. А., 2023 рік

© КІПДМ ЛНАМ, 2023 рік

**Силабус навчальної дисципліни
«ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА»**

**Спеціальність: 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація**

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Освітньо-професійна програма	Декоративне мистецтво
Статус дисципліни	Навчальна дисципліна нормативної частини циклу загальної підготовки
Форма навчання	Денна
Курс	1 (перший)
Семестр	1 (перший)
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS 90 годин 30 аудиторних годин 26 годин лекцій 4 години семінарів 60 годин самостійної роботи студентів

Форма підсумкового контролю	Залік
Розклад	2 години на тиждень
Мова викладання	Українська
Кафедра	Кафедра історії мистецтва та соціально-гуманітарних наук
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://kipdm.com/studentu.html у Розділі «Студенту» – «Система дистанційного навчання»
Консультації	Щоп'ятниці у листопаді–грудні 2023 року з 11:50 до 12:50, ауд. 2
Онлайн-консультації	Надаються за тиждень до складання заліку з дисципліни
Викладач	Горбань Річард Анатолійович професор, доктор філософських наук, професор кафедри історії мистецтва та соціально-гуманітарних наук
Контактний телефон	+380 66 80 76 576
E-mail викладача	graukr@gmail.com
ORCID iD	https://orcid.org/0000-0001-7112-9723

Анотація до дисципліни

Дисципліна «Філософія мистецтва» передбачає висвітлення основних етапів розвитку філософської теорії мистецтва, а також поглиблений аналіз його художньо-образної природи, морфології й соціокультурних функцій. Вивчення дисципліни скероване на формування творчої естетично розвиненої особистості, яка опанувала основи художньої теорії та практики, засвоїла критерії естетичної оцінки мистецьких творів, розуміє закономірності розвитку мистецтва, естетико-теоретичні й психологічні засади творчого процесу.

Предмет дисципліни

Закономірності художньо-образного пізнання та відображення світу.

Мета дисципліни

Надання абстрактно-теоретичних знань і навичок філософського осмислення сутності, соціального призначення та специфіки мистецтва в контексті світової культури, ознайомлення з основними поняттями, підходами й напрямками розвитку філософії мистецтва з метою розширення теоретичного базису для формування компетентних суджень у галузі художньої культури та розвитку навичок сприйняття й осмислення творів сучасного мистецтва.

Завдання дисципліни

- оволодіти знаннями про основні етапи становлення філософії мистецтва як особливої форми осмислення художньо-естетичної діяльності особи;
- усвідомити сутність суспільного призначення особливостей функціонування мистецтва як форми суспільної свідомості;
- простежити етапи формування філософських поглядів і концепцій на природу мистецтва в контексті історії світової культури;
- опанувати методологією компаративного підходу до вивчення мистецьких феноменів, явищ й артефактів в їхньому взаємозв'язку;
- осмислити сучасний стан і характерні тенденції розвитку мистецтва.

У процесі засвоєння дисципліни студенти мають

знати

- історичні етапи становлення філософської теорії мистецтва;
- закономірності розвитку мистецтва в просторі і часі;
- формальні та змістовні особливості різновидів художньої творчості;
- провідні філософські концепції мистецтва;
- особливості сучасних підходів до розвитку художньо-естетичної проблематики;

уміти

- оперувати категоріально-понятійним апаратом філософії мистецтва;
- розуміти семантику художніх образів, адекватно сприймати їх естетичні якості;
- визначати особливості концептуальної репрезентації в сучасних мистецтвах;
- володіти доступними навичками естетичної оцінки та художньо-естетичної комунікації.

Програмні компетентності

Інтегральна компетентність (ІК)

Здатність розв'язувати складні завдання й практичні проблеми в галузі образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва на підставі філософських засад і теорій мистецтва як художньо-образної форми пізнання дійсності та сучасної конкретизації онтологічних, соціокультурних, антропологічних вимірів естетичних феноменів у процесі практичної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК1 – здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- ЗК2 – вміння виявляти, порушувати та розв'язувати проблеми;
- ЗК3 – здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
- ЗК6 – здатність діяти соціально відповідально та свідомо;

**Фахові
компетентності (ФК)**

ЗК7 – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ФК1 – переосмислювати базові знання, демонструвати розвинену творчу уяву, використовувати власну образно-асоціативну мову при створенні художнього образу;

ФК2 – здатність трактувати формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних, технологічних етапів розвитку суспільства;

ФК3 – здатність використовувати знання і практичні навички з метою найвиразнішого розкриття концепції й змісту твору та його художнього втілення;

ФК5 – здатність формувати мистецькі концепції на підставі проведення дослідження тих чи інших аспектів художньої творчості.

**Програмні результати
навчання (ПНР)**

Результати навчання спрямовані на формування філософсько-світоглядних засад активно-творчої професійної діяльності (мистецької, дослідницької, педагогічної) у сфері культури і мистецтва та свідомого ставлення особи до аксіологічного й комунікативного потенціалу мистецтва в сучасному діалогічному просторі культури в умовах швидких цивілізаційно-парадигмальних трансформацій у сучасному світі.

ПНР1 – визначати, аналізувати та пояснювати історичні, культурологічні, соціокультурні, художньо-естетичні аспекти розвитку світового й українського образотворчого і декоративного мистецтва;

ПНР2 – інтерпретувати і застосовувати семантичні, іконологічні, іконографічні, формально-образні та формально-стилістичні чинники образотворення;

ПНР4 – представляти формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства;

	<p>ПНР5 – критично осмислювати теорії, принципи, методи, поняття різних предметних галузей для виконання завдань і розв’язання проблем у галузі образотворчого та/або декоративного мистецтва;</p> <p>ПНР7 – володіти фаховою термінологією, науково-аналітичним апаратом з метою проведення аналізу і систематизації фактологічного матеріалу, а також методикою проведення наукових досліджень;</p> <p>ПНР10 – застосовувати в мистецькій і дослідницькій діяльності знання естетичних проблем образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації, основних принципів розвитку сучасного візуального мистецтва;</p> <p>ПНР11 – володіти знаннями щодо визначення ефективності й апробації сучасних теоретичних підходів і концепцій інтерпретації феноменів культурно-мистецьких процесів.</p>
<p>Пререквізити</p>	<p>Знання з філософії, історії та культури України, історії мистецтва, історії мистецтва за фахом, історії художніх стилів та історії орнаментів, історії дизайну та історії моди.</p>
<p>Постреквізити</p>	<p>Знання з філософії мистецтва можуть бути використані під час написання дипломної магістерської роботи й у процесі засвоєння обов’язкових і вибіркового компонент освітньо-професійної/наукової програми: ОК5, ОК6, ОК7, ОК8, ОК10, ВК2, ВК3, ВК4.</p>

Структура навчальної дисципліни

Будується на традиційних засадах академічної освіти та спирається на послідовне вивчення матеріалу навчальної дисципліни, конкретизоване в темах лекційних і семінарських занять згідно з календарно-тематичним планом.

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ теми	ТЕМА	ECTS	Години			
			Усього	Лекції	Семінари	СРС
Тиждень						
Модуль І. Філософія мистецтва – наука, що вивчає мистецтво як феномен культури		1	30	8	2	20
1.						
<i>1 тижд.</i>	Філософія мистецтва як наука в системі мистецтвознавчих і філософських дисциплін, її завдання, основні проблеми та теми		6	2	–	4
2.						
<i>2 тижд.</i>	Філософія мистецтва в теоретичному аспекті		3	1	–	2
3.						
<i>2 тижд.</i>	Категорії мистецтва і філософії мистецтва		3	1	–	2
4.						
<i>3 тижд.</i>	Діалектика мистецтва		3	1	–	2
5.						
<i>3 тижд.</i>	Морфологія мистецтва		3	1	–	2
6.						
<i>4 тижд.</i>	Мистецтво як феномен культури, його цілі та функції		6	2	–	4
7.						
<i>5 тижд.</i>	Мистецтво і релігія – діалектика зв'язків і взаємовпливів		6	–	2	4

Модуль II. Художній образ – універсальна категорія філософії мистецтва та система предметних значень і смислів. Семіотична основа художнього образу		1	30	10	–	20
8.	Художній образ, його рецепція та інтерпретація	6	2	–	4	
<i>6 тиж.</i>						
9.	Художній образ як універсальна категорія філософії мистецтва	6	2	–	4	
<i>7 тиж.</i>						
10.	Семіотична основа художнього образу	6	2	–	4	
<i>8 тиж.</i>						
11.	Художній образ і симулякр	6	2	–	4	
<i>9 тиж.</i>						
12.	Семіозис образотворчого мистецтва межі ХХ–ХХІ століть	6	2	–	4	
<i>10 тиж.</i>						
Модуль III. Філософська парадигма та тенденції розвитку сучасного мистецтва		1	30	8	2	20
13.	Постмодернізм як філософський контекст мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століть	6	2	–	4	
<i>11 тиж.</i>						
14.	Зміна культурної парадигми постмодернізму на межі ХХ–ХХІ століть. Постпостмодернізм	6	2	–	4	
<i>12 тиж.</i>						
15.	Вплив науково-технічного прогресу та глобальних культурно-цивілізаційних трансформацій на мистецтво	6	2	–	4	
<i>13 тиж.</i>						
16.	Мистецтво у віртуальній реальності	3	1	–	2	
<i>14 тиж.</i>						
17.	Митець у техногенному світі екологічної кризи та війни	3	1	–	2	
<i>14 тиж.</i>						
18.	Філософія митця в екзистенційно-кордоцентричному вимірі особи (проблематичне коло)	6	–	2	4	
<i>15 тиж.</i>						
Усього годин		3	90	26	4	60
Лекції та семінарські заняття	Плани лекцій і семінарських занять, списки літератури й посилання на інтернет-ресурси до них подано в методичній розробці, примірники якої					

зберігаються на кафедрі історії мистецтва та соціально-гуманітарних наук і в бібліотеці КІПДМ: Навчально-методичний комплекс (основний зміст лекцій, семінарських занять і самостійної роботи студентів за кредитно-модульним курсом) із навчальної дисципліни «Філософія мистецтва» для магістрів галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація / автор-уклад. Р. А. Горбань. Івано-Франківськ: ПП Маргітич О. І., 2019. 34 с.

Політика навчальної дисципліни

Правила поведінки студентів на заняттях

- комунікація та співпраця є важливими компонентами засвоєння знань і професійних компетентностей, тому студент і викладач несуть обопільну відповідальність за створення безпечного і сприятливого для навчання середовища;
- недопустимі запізнення студентів на аудиторні заняття без поважних причин, у випадку запізнення з поважної причини студент має зайти в аудиторію, не привертаючи до себе уваги, а після заняття пояснити викладачу причину;
- в аудиторії заборонено вживати їжу та напої, за винятком води й у разі медичної необхідності;
- під час аудиторних занять заборонено користуватися мобільними телефонами й іншими девайсами, вони мають бути вимкнені або переведені в беззвучний режим, ноутбуки чи планшети можна використовувати лише для виконання навчальних завдань.

Правила комунікації в межах навчального процесу

- студент має право звертатися до викладача за додатковим поясненням матеріалу змісту модуля чи змісту семінарських завдань протягом робочого часу усно, електронною поштою чи засобами повідомлень;
- за потребою студентів викладач призначає консультацію для аналізу самостійної роботи студента, відвідування таких консультацій – за бажанням студента;
- викладач ознайомлює студентів з методичними рекомендаціями щодо підготовки до семінарів і виконання самостійної роботи;
- студенти мають право користуватися методичним забезпеченням і власними навчальними посібниками

	викладачів кафедри, а також унаочненим матеріалом і літературою з питань філософії мистецтва.
Правила відвідування	<ul style="list-style-type: none"> – студент зобов’язаний відвідувати всі аудиторні заняття (лекційні й семінарські) та брати активну участь у навчальному процесі; – недопустимі пропуски студентами аудиторних занять; у разі пропуску заняття без поважних причин оцінка за проміжний контроль автоматично знижується на 10%. Якщо пропуски становлять більше 50% аудиторних занять, то вважається, що такий студент не засвоїв у повному обсязі матеріал, передбачений програмою, тому кількість балів на модульному контролі може становити не більше 60.
Політика академічної доброчесності	<ul style="list-style-type: none"> – студенти зобов’язані дотримуватися правил академічної доброчесності, у виконанні аналітичного есе недопустимий плагіат; – у випадку списування і плагіату студент втрачає право отримати бали за тему, в разі повторного списування чи виявлення плагіату він не допускається до заліку
<i>Корисні посилання</i>	<p>URL: https://законодавство.com/zakon-ukrajiny/stattya-akademichna-dobrochesnist-325783.html.</p> <p>URL: https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-shho-v-uchniv-ta-studentiv-na-dumtsi/.</p>
Політика дедлайнів і перескладання	<ul style="list-style-type: none"> – усі практичні завдання, які передбачені навчальною програмою дисципліни, повинні бути виконані вчасно й у повному обсязі, а також належним чином оформлені та представлені на сесію. У разі незадовільної оцінки студент має право перескласти курс у 7-денний термін; – роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються нижчим балом; – перескладання модулів відбувається з дозволу навчального відділу за наявності поважних причин;

Політика контролю	<ul style="list-style-type: none"> – поточний контроль здійснюється у форматі опитування, перевірки конспектів підготовки до семінарського заняття та презентації до кожного змістового модуля підсумкового аналітичного есе (у письмовій і усній формі); – підсумковий контроль проводиться у формі заліку по закінченні вивчення курсу з метою оцінювання результатів засвоєння студентами навчальної дисципліни; – залік відбувається у формі захисту аналітичних есе, написаних студентом до кожного модуля.
--------------------------	---

Політика оцінювання			
ECTS	Бали	Оцінка	Нарахування балів
A	90–100	зараховано	
B	82–89		
C	74–81		
D	64–73		
E	60–63		
FX	35–59	не зараховано з можливістю повторного складання	
F	1–34	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	

Система оцінювання рівня досягнень студента є накопичувальною і ґрунтується на принципах ЄКТС. Студенти відвідують лекції, готуються до семінару та виконують три модульні письмові роботи. Для забезпечення оперативного контролю за якістю навчання дисципліна поділяється на три семестрові модулі: перший і третій оцінюються у максимально можливих 35 балів кожний, другий – 20 балами. Максимальна кількість балів за вивчення курсу становить 100 балів: 90 – за практичні завдання, виконані впродовж семестру, 10 – за залік. Активна участь у семінарському занятті оцінюється 15 балами. Написання підсумкового есе до кожного модуля є обов’язковим і оцінюється від 10 до 20 балів (10 – задовільно, 15 – добре, 20 – відмінно).

Студент, який відвідував усі аудиторні заняття, брав у них активну участь, вчасно виконував письмові завдання та набрав 80–90 балів, 10 залікових балів отримує автоматично.

Студент, який набрав менше 50 балів, до заліку не допускається.

1. Методичне забезпечення

Підручники, посібники, науково-дослідницькі праці та першоджерела з філософії мистецтва доступні на сайті КІПДМ ЛНАМ у Розділі «Студенту» – «Система дистанційного навчання»: <http://kipdm.com/studentu.html>.

Методичні розробки викладача:

Навчально-методичний комплекс (основний зміст лекцій, семінарських занять і самостійної роботи студентів за кредитно-модульним курсом) з навчальної дисципліни «ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА» для магістрів галузі знань 02 Культура і мистецтво спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація / автор-уклад. Р. А. Горбань. – Івано-Франківськ: ПП Маргітич О. І., 2019. – 34 с.

Інформаційні ресурси бібліотек:

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського:

<http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>.

Електронна бібліотека. «Культура України»:

<https://elib.nlu.org.ua/collection.html?id=31>.

Бібліотека українського мистецтва: <https://uartlib.org/allbooks/#>.

Електронні посібники з філософії: <https://pidruchniki.com/filosofiya/>.

Підручники для студентів онлайн: <https://stud.com.ua/filosofiya/>.

Index of Philosophy Ukrainian: <http://www.philosophy.ua/?q=community>.

Електронна бібліотека «Чтиво»: <https://chtyvo.org.ua/authors/letter/24/>.

Електронна бібліотека «ПЛАТОНАНЕТ»:

https://platonanet.net/load/knigi_po_filosofii/2.

1576.ua

Бібліотека

українського

світу:

<http://194.106.216.224:8080/books/all/all/7>.

Електронна бібліотека Diasporiana.org.ua: <https://diasporiana.org.ua/>.

(електронна бібліотека, заснована Олегом Богуславським 2011 р. як проєкт зі збереження інтелектуальної спадщини української еміграції, зміцнення культурних зв'язків і формування позитивного іміджу України у світі).

Сайти, блоги, мистецькі проєкти:

Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України: <http://www.mari.kiev.ua/publications/monographs>.

Блог Yoair.com

Категорія «мистецтво»: <https://www.yoair.com/uk/blog/category/art/>.

Категорія «естетика»: <https://www.yoair.com/uk/blog/tag/aesthetics/>.

Тема «Історія естетики та філософії мистецтва»:

<https://www.yoair.com/uk/blog/history-of-aesthetics-and-philosophy-of-art/>.

Тема «Історія художньої фотографії та її цінності в сучасному світі»:

<https://www.yoair.com/uk/blog/the-history-of-artistic-photography-and-its-values-in-the-modern-world/>.

«ARTEFACT» міжнародний соціально-культурний проєкт:

<https://artefact.live/home/>.

Культуртригер: <https://www.youtube.com/@kulturtrigger>.

Галерея ЛНАМ. Проєкт: *Доступно про мистецтво* (лекції викладачів Львівської національної академії мистецтв):

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLbqV4Rb9Ry-ld7f-wd94cldyyEcQJMPHQ>.

Mystetskyi Arsenal: <https://www.youtube.com/@mystetskyi/featured>.

Культурна асоціація «Новий Акрополь» в Україні:

<https://newacropolis.org.ua/projects/Skovoroda-300>.

Ісландія. Проєкт: *Лекторій*:

https://www.youtube.com/playlist?list=PL0uXplhINGZRdvKKBVXQIY_9u8OKhXYfh.

Аудіокнига.UA: <https://www.youtube.com/@UA-iu1xk>.

Культурний Проєкт. Проєкт: *Відкрита лекція*:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLpBRE6fTmetpG4JUPhWF-eh3wOjSzaLD>.

Культурно-мистецький центр НаУКМА:

<https://www.youtube.com/@user-wj2vq2nw6h/videos>.

Твоя Підпільна Гуманітарка:

<https://www.youtube.com/watch?v=83y-K7IkQ38>.

Horse & Penguin – канал про сучасне мистецтво:

<https://www.youtube.com/@HorsePenguin>.

Аудіоматеріали:

Естетика: Підручник / за ред. Л. Левчука. Київ: Вища школа, 2000. 399 с.:

https://www.youtube.com/playlist?app=desktop&list=PL47_m_Ga4AecqNbc_NP_YhFFdq_TeNH1Um.

Відеоматеріали youtube:

Огляд фільму «*Атлантида*» від МаріАм Блог:

<https://www.youtube.com/watch?v=rKazDcCghY8>.

Україна візьме Оскар?! *«Атлантида»* огляд фільму + інтерв'ю з режисером!
Блог Загін Кіноманів: <https://www.youtube.com/watch?v=v-MdqmVITFg>.

У пошуках втраченого завтра: Як література й мистецтво мислять про майбутнє (після війни). **Валентин Васянович**, Наталя Ворожбит, Максим Курочкін:

<https://www.youtube.com/watch?v=mNZYPSx5Gs0>.

Лекція Льони Радченко «Українське мистецтво під час війни», прочитана 4 березня 2023 року культурологом, журналісткою, кураторкою виставки воєнного мистецтва *«Неприйняття»*: https://www.youtube.com/watch?v=1C6_e8JisTw.

Лекція Вікторії Головій «Міф як засаднича форма культури й мистецтва» у Музеї сучасного мистецтва Корсаків, прочитана 2 лютого 2023 року доктором філософських наук, професором кафедри культурології Волинського національного університету імені Лесі Українки в рамках проєкту *«Космогонія»*:

<https://www.youtube.com/watch?v=9LOhqvyx7oA>.

Лекція Євгена Ворожейкіна «Естетичний бунт та візуальна культура», прочитана 5 серпня 2022 року кандидатом філософських наук, доцентом Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова:

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=70stH1ajhi8>.

Онлайн-лекція Крістіани Пол «Тренди цифрового мистецтва», прочитана 19 жовтня 2021 року американською кураторкою та дослідницею нових медіа:

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Us8TKpptXH0>.

Лекція від Остапа Українця «Як з'явилась естетика?», прочитана 8 липня 2020 року українським перекладачем, письменником, що працює в жанрі фентезі й історичної прози. Він став літературним відкриттям 2017 року за версією видання *«Дзеркало тижня»*: <https://www.youtube.com/watch?v=KBrcTNGqo80>.

Лекція Яніни Пруденко «Як мистецтво може сприяти розвитку науки?», прочитана 18 липня 2018 року культурологом, кандидатом філософських наук, доцентом кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова:

https://www.youtube.com/watch?v=gS4Z-_PHJfw.

Лекція Ришарда Ключинського «Від запрограмованого до вирощеного мистецтва», прочитана 7 травня 2018 року в рамках освітньої програми виставки *«FLASHBACK. Українське медіамистецтво 1990-х»* професором культурно-медійних досліджень у Лодзькому університеті (Польща), головою Школи медіа та аудіовізуальної культури, професором Академії образотворчих мистецтв:

<https://www.youtube.com/watch?v=epLj8M2mVs>.

Семінар Ришарда Ключинського «Мистецтво і наука як теоретичний і кураторський виклик», прочитаний 7 травня 2018 року:

https://www.youtube.com/watch?v=RbOZD3_1pII.

Наукова та мистецька періодика (сайти видань):

Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених (*наукові дослідження з гуманітарних наук: історія, мистецтвознавство, мовознавство, літературознавство, педагогіка*). Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич: <http://www.aphn-journal.in.ua/archives>.

Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки: Мистецькі обрії. Збірник наукових праць (*питання сучасного мистецтвознавства, архітектурознавства, культурології, художньої культури*). Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. Київ: <http://www.mari.kiev.ua/science/scientific-publications/art-horizons>.

Аркадія. Культурологічний та мистецтвознавчий журнал (*мистецтвознавство та культурологія*). Одеський національний політехнічний університет. Одеса: <https://www.cultonpu.com/magazine-arcadia>.

Артанія. Мистецький журнал (*питання історії мистецтва, психології творчості, критики, публіцистики*). Національна асоціація митців. Київ: <http://www.artanija.com/>.

АРТ-платФОРМА. Науковий альманах (*актуальні питання культури та мистецтва: цирк у системі сценічних мистецтв, театральне мистецтво та режисура, музикознавчі студії, естрадознавство, хореографія в художньому просторі культури, театральний дизайн, сценографія в контексті художньої культури*). Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтв. Київ: <http://art-platforma.kmaecm.edu.ua/index.php/art1/index>.

Арт-простір. Науковий журнал (*актуальні питання теорії й історії культури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, архітектури та дизайну*). Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ: <https://art-space.kubg.edu.ua/index.php/journal#.WdSeNTiPORK>.

Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво (*аудіовізуальне мистецтво, виробництво, фотомистецтво*). Київський національний університет культури і мистецтв. Київ: <http://audiovisual-art.knukim.edu.ua/>.

Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство (*театральне мистецтво; музичне мистецтво; кіно-, теле- та інші екранні мистецтва; образотворче та декоративно-прикладне мистецтво і архітектура; хореографічне мистецтво; технічна естетика і дизайн; теорія та історія мистецтва*). Київський національний університет культури і мистецтв. Київ: <http://arts-series-knukim.pp.ua/>.

Вісник Львівського університету. Серія: Мистецтвознавство (*актуальні проблеми театрознавства, образотворчого мистецтва, музикознавства, культурології*). Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/artstudies/issue/archive>.

Вісник Львівської національної академії мистецтв (*питання теорії і практики творчості, освіти, мистецтвознавчих пошуків, мистецьких постатей, культурної спадщини, менеджменту мистецтва в умовах ринкових відносин*). Львівська національна академія мистецтв. Львів: <https://visnyk.lnam.edu.ua/visnyk>.

Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (*культурологія, мистецтвознавство*). Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ: <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/issue/archive>.

Вісник Прикарпатського університету. Серія: Мистецтвознавство (*історія, теорія, психологія мистецтва; історія, теорія культури*). Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: <https://art.pnu.edu.ua/2018/02/28/>; <https://visnyk-art-pu.wixsite.com/visnyk-art-pu-if-ua>.

Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв (*технічна естетика, дизайн, архітектура, образотворче мистецтво, застосування новітніх технологій у мистецтвознавстві*). Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Харків: <https://visnik.org.ua/view-uk/?y=2022&n=1>.

Культура і сучасність. Альманах (*актуальні питання культурології, мистецтвознавства, менеджменту соціокультурної діяльності, опосередковані динамічними змінами на сучасному етапі цивілізаційних трансформацій*). Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ: <http://journals.uran.ua/kis>.

Культура і мистецтво у сучасному світі. Збірник наукових праць (*питання теорії та історії культури, мистецтвознавства*). Київський національний університет культури і мистецтв. Київ: <http://culture-art-knukim.pp.ua/>.

Культура України. Серія: Мистецтвознавство. Збірник наукових праць (*мистецтвознавство*). Харківська державна академія культури. Харків: <http://ku-khsac.in.ua/>.

Мистецтвознавство України. Щорічний науковий журнал (*культурологія, мистецтвознавство, архітектура*). Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. Київ: <http://mystukr.mari.kiev.ua/>.

Мистецтвознавчі записки. Збірник наукових праць (*мистецтвознавство, художня культура*). Національна академія керівних кадрів культури і

мистецтв. Київ: <http://journals.uran.ua/mz>.

МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. Збірник наукових праць з мистецтвознавства і культурології (*мистецтвознавство, архітектура*). Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. Київ: <http://www.mari.kiev.ua/science/scientific-publications/mist-art-history-modernity-theory>.

Народна творчість та етнологія. Науковий журнал (*питання історії та теорії етнології, фольклору та народного мистецтва*). Національна академія наук України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського Національної академії наук України. Київ: <https://nte.etnolog.org.ua/>.

Народознавчі зошити: Серія мистецтвознавча. Науковий журнал (*питання мистецтвознавства та інших аспектів народознавчої науки*). Національна академія наук України, Інститут народознавства Національної академії наук України. Львів: <http://nz.lviv.ua/>.

Студії мистецтвознавчі. Науковий журнал (*архітектура, мистецтво*). Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ: https://sm.etnolog.org.ua/download/2020_1-2.html.

Сучасне мистецтво. Збірник наукових праць (*мистецтвознавство, сучасне мистецтво, культурологія*). Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ: <http://sm.mari.kiev.ua/>.

Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. Збірник наукових праць (*мистецтвознавство, культурологія, архітектура*). Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ: <http://www.mari.kiev.ua/science/scientific-publications/modern-problems-of-research-restoration-and-preservation-of-cultural-heritage>.

Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. Збірник наукових праць (*мистецтвознавство, культурологія, художня освіта*). Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ: <http://www.mari.kiev.ua/science/scientific-publications/contemporary-problems-of-art-education-in-ukraine>.

Текст і образ: Актуальні проблеми історії мистецтва. Науковий електронний журнал (*історія мистецтва в історичному та культурному контексті; проблеми взаємодії візуального образу та історичного наративу в будь-яких культурах від найдавніших часів до сьогодення*). Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ: <https://txim.history.knu.ua/issue/view/121>.

Українська академія мистецтва. Збірник наукових праць (*архітектура, мистецтво*). Київ. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури: <https://naoma-science.kiev.ua/index.php/journal>.

Українська культура: Минуле, сучасне, шляхи розвитку. Мистецтвознавство. Фаховий науковий збірник (*мистецтвознавство*). Рівненський державний гуманітарний університет, Інститут культурології Національної академії мистецтв України. Рівне: <https://kulturologiya.rv.ua/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8/itemlist/category/7>.

Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. Збірник наукових праць (проблеми теорії та історії розвитку в галузі музикознавства, театрознавства, кінознавства, образотворчого мистецтва та архітектури). Національна академія наук України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського Національної академії наук України. Київ: <https://um.etnolog.org.ua/zmist.html>.

Український мистецтвознавчий дискурс (*культура, мистецтво*). Національний авіаційний університет, Київ. Видавничий дім «Гельветика», Одеса. Дизайн, образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація: <http://uad-jrnl.nau.in.ua/index.php/uad>.

Художня культура. Актуальні проблеми. Науковий вісник (*мистецтвознавство*). Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України, Державний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса: Київ: <http://hudkult.mari.kiev.ua/>.

Art and Design: Науковий журнал. Київ. Національний університет технологій та дизайну: <https://artdesign.knutd.edu.ua/archiv/>.

Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Теорія культури і філософія науки (*філософія, філософські науки*). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків: <https://periodicals.karazin.ua/thepps>.

Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філософія. Філософські перипетії (*філософія, філософські науки*). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків: <https://periodicals.karazin.ua/philosophy>.

Філософська думка. Український науково-теоретичний часопис (*філософія, філософські науки*). Національна академія наук України, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди Національної академії наук України. Київ: <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/issue/view/58>.

2. Енциклопедичні видання, словники, довідники

- Безклубенко С. Д. Мистецтво: Терміни та поняття: Енциклопедичне видання: У 2 т. Т. 1: А–Л. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2008. 239 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2968>.
- Безклубенко С. Д. Мистецтво: Терміни та поняття: Енциклопедичне видання: У 2 т. Т. 2: М–Я. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2010. 255 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2969>.
- Беньямін В. Мистецький твір у добу своєї технічної відтворюваності; [пер. з нім. Ю. Рибачука]. Вибране. Львів: Літопис, 2002. С. 53–97. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Benjamin_Walter/Vybrane_zbirka.pdf.
- Вишеславський Г. А., Сидор-Гібелінда О. В. Термінологія сучасного мистецтва. Означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва. Париж: Майстерня книги, 2010. 416 с.
- Дизайн: Словник-довідник / за ред. М. І. Яковлева. Київ: Фенікс, 2010. 382 с.
- Енциклопедія постмодернізму; [пер. з англ. В. Шовкун] / за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора. Київ: Основи, 2003. 503 с.
- Кунцман П., Буркард Ф.-П., Відман Ф. Філософія: dtv-Atlas; [пер. з нім. В. Б. Демидченка]. Київ: Знання-Прес, 2002. 270 с.
- Літературознавча енциклопедія: У 2 х т. Т. 1: А–Л / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 608 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Kovaliv_Yurii/Literaturoznavcha_entsyklopediia_U_dv_oxh_tomakh_T_1/.
- Літературознавча енциклопедія: У 2 х т. Т. 2: М–Я / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 624 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Kovaliv_Yurii/Literaturoznavcha_entsyklopediia_U_dv_oxh_tomakh_T_2/.
- Літературознавчий словник-довідник / ред. кол. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. Київ: Академія, 2007. 751 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovnik-dovidnyk.pdf.
- Нелюба А. М. Словник образотворчого мистецтва. Харків: [б. в.], 1996. 167 с.
- Ничкало С. А. Мистецтвознавство: Короткий тлумачний словник. Київ: Либідь, 1999. 207 с.
- Образотворче мистецтво: Енциклопедичний ілюстрований словник-довідник / упоряд. А. М. Пасічний. Київ: Факт, 2007. 678 с.
- Пасічний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 216 с. URL: <https://bohdan-books.com/upload/iblock/bc9/bc99ff2a2e304549ab8a31a4e5b01399.pdf>.
- Петрушенко О. П. Словник з естетики. Львів: Магнолія-2006, 2015, 353 с.
- Сотська Г., Шмельова С. Словник мистецьких термінів. Херсон: Стар, 2016. 52 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/>.

- Тимофієнко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво: Терміни та поняття. Київ: Видавництво Інституту проблем сучасного мистецтва, 2002. 472 с.
- Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. / відповід. ред. І. О. Дзеверін. Київ: Головна редакція УРЕ ім. М. П. Бажана, Т. 1–3. 1988–1995. URL: <https://izbornyk.org.ua/ulencycl/ule.htm>.
- Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
- Шмагало Р. Т., Гнатишин І. Л. Словник педагогіки художньої культури та менеджменту мистецтва: Терміни, поняття, дефініції. Львів: ЛНАМ, 2012. 159 с.

3. Рекомендована література

- Абисова М. А., Шоріна Т. Г. Параестетичні трансформації сучасних «арт-практик»: На прикладі спесімен-арта. *Філософські обрії*. 2019. № 42. С. 223–226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FiloFilo_2019_42_57.
- Адо П. Покривало Ізиди. Нарис історії ідеї Природи; [пер. з фр. О. Йосипенко]. Київ: Новий Акрополь, 2016. 470 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ado_Pier/Pokryvalo_Izidy_Narys_istorii_idei_Pryrody/.
- Адорно Т. Теорія естетики; [пер. з нім. П. Таращук]. Київ: Основи, 2002. 518 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Adorno_Teodor/Teoriia_estetyky/.
- Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. 634 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Zubrytska_Mariia/Antolohiia_svitovoi_literaturno-krytychnoi_dumky_XX_st/.
- Астрахан Н. І. Художня філософія мистецтва у романі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея». *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. IV (17). С. 11–16. URL: https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/fil_iv_17_78.pdf.
- Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція; [пер. з фр. В. Ховхуна]. Київ: Основи, 2004. 230 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia/.
- Бондаревська І. А. Некрасиве мистецтво. *Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*. 2016. № 180. С. 12–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfr_2016_180_4.
- Бондаревська І. А. Темпоральність прекрасного. *Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*. 2015. № 167. С. 3–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfr_2015_167_3.
- Возняк Т. Мистецтвознавчі есе І. Київ: Дух і Літера, 2020. 258 с. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/Mystectvoznavchi-esel-zmist.htm>.

- Возняк Т. Мистецтвознавчі есе II. Київ: Дух і Літера, 2022. 254 с. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/Mystectvoznavchi-ese2/Mystectvoznavchi-ese2-zmist.htm>.
- Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну; [пер. з нім. В. М. Купліна]. Київ: Четверта хвиля, 2001. 424 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Habermas_Jurgen/Filosofskiy_dyskurs_modernu/.
- Гатальська С. М. Філософія культури: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 2005. 328 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Hatalaska_S/.
- Гейзінга Й. Homo Ludens; [пер. з англ. О. Мокровольського]. Київ: Основи, 1994. 250 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Heizynha_Yohan/Homo_Ludens/.
- Гейне Г. Про художню творчість; [пер. з нім.]. Київ: Мистецтво, 1974. 360 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Heinrich_Heine/Pro_khudozhniu_tvorchist/.
- Герменевтика і проблеми літературознавчої інтерпретації: Монографія / за редакцією Р. Т. Гром'яка. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. 286 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9138/1/Germenevtuka_monograf.
- Головей В. Ю. Естетичний вимір сакрального світовідношення. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філософські науки*. 2014. № 16. С. 96–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufn_2014_16_19.
- Головей В. Ю. Платонівська критика мистецтва в контексті становлення дискурсу репрезентацій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Філософські науки*. 2014. № 780. С. 70–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPFN_2014_780_14.
- Головей В. Ю. Поняття символу в контексті європейської філософсько-естетичної традиції. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2015. Вип. 4. С. 40–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2015_4_10.
- Головей В. Ю. Сакральне в мистецтві: Проблеми образотворчої репрезентації. Монографія. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2012. 419 с.
- Головей В. Ю. Теорія символічного образу у богослов'ї Псевдо-Діонісія Ареопагіта та Максима Сповідника. *Релігія та соціум*. 2015. № 1–2. С. 20–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/relsoc_2015_1-2_5.
- Головей В. Ю. Феноменологічна та онтологічна специфіка сакрального мистецтва. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. 2014. Вип. 706–707. С. 289–293. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchu_fil_2014_706-707_57.
- Горбань Р. А. Архетип слова у свідомості української нації як історичної особи. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: Національний та інтернаціональний аспекти*: Збірник наукових праць / за заг. ред. д. філос. н. Журби М. А. Montreal: СРМ «ASF», 2019. Р. 11–14.

- Горбань Р. А. Богословсько-філософська концепція діалогу Церкви і митців св. Івана Павла II у контексті персоналістичного дискурсу та реалізації душпастирського покликання. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2022. Вип. 29. С. 108–134. DOI: <https://doi.org/10.30970/PHS.2022.29.12>.
- Горбань Р. А. Есхатологічна етика і проблеми дегуманізації культури у творчості Миколи Бердяєва та Станіслава Лема. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Вип. 534–535. Філософія. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. С. 146–150.
- Горбань Р. А. Етнорелігійний контекст активно-творчої есхатології, комюнаторного персоналізму та концепції культурної творчості Миколи Бердяєва. *Мультиверсум. Філософський альманах: Збірник наукових праць*. Вип. 1 (129) / гол. ред. В. В. Лях. Київ: Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2014. С. 99–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Multi_2014_1_10.
- Горбань Р. А. Концепція профетичної філософії М. Бердяєва. *International scientific conference «History, political science, philosophy and sociology: European development direction»: conference proceedings, July 16–17, 2021. Riga (Latvia): Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2021. P. 79–83.*
- Горбань Р. А. Любов як міметично-вітальна енергія особи у філософсько-літературному дискурсі Лесі Українки. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки*. Вип. 22. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. С. 87–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_philos_2019_22_11.
- Горбань Р. А. Микола Бердяєв і Жак Марітен про конфлікт християнства і гуманізму та шляхи вирішення цивілізаційної кризи. *Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: Національний та інтернаціональний аспекти: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Монреаль, 30–31 грудня 2017 р.): Збірник наукових праць*. Монреаль (Канада): СРМ «ASF», 2017. С. 23–28.
- Горбань Р. А. Обґрунтування філософії як особливого виду мистецтва в персоналістичному дискурсі Миколи Бердяєва. *Суспільні науки: Напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 16–17 липня 2021 р.)*. Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2021. С. 37–41.
- Горбань Р. А. Онтологічний зв'язок творчості й нації в персоналістичній інтерпретації Євгена Маланюка. *Актуальні питання суспільних наук: Наукові дискусії*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 16–17 серпня 2019 р.). Київ: ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2019. С. 55–59.
- Горбань Р. А. Персоналістичний зв'язок творчої особи з нацією як протидія деперсоналізації та денаціоналізації. *Актуальні наукові дослідження*

різноманітних соціальних процесів сучасного суспільства: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 13–14 вересня 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2019. С. 31–35.

- Горбань Р. А. Релігія милосердя і релігія купівлі-продажу – християнство в інтерпретації Лесі Українки. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. Вип. 23. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2019_23_5.
- Горбань Р. А. Слово як модус особового існування української нації в інтерпретації Сергія Кримського. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Філософія*. Вип. 806. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2018. С. 124–131.
- Горбань Р. А. Співвідношення культури і релігії з персоналістичного погляду Чеслава Станіслава Бартніка. *Роль суспільних наук у процесі розвитку суспільства в умовах сьогодення*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 15–16 вересня 2017 р.). Дніпро: НО «Відкрите суспільство», 2017. С. 73–76.
- Горбань Р. А., Горбань В. М., Витвицька Е. Р. Теоретико-методологічні засади богослов'я культури в історіософії Миколи Бердяєва. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022. № 2. С. 99–114. DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.2.13>.
- Гундорова Т. І. Кітч і література. Травестії. Київ: Факт, 2008. 284 с. URL: <https://www.academia.edu/19558347/>
- Гундорова Т. І. Модернізм після постмодерну: Інші модернізми. URL: <https://www.academia.edu/5098737/>.
- Гундорова Т. І. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм: Монографія. Київ: Критика, 2013. 341 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001862>.
- Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика. Вибрані твори; [пер. з нім.]. Київ: Юніверс, 2001. 288 с.
- Дерида Ж. Письмо та відмінність; [пер. з фр. В. Шовкуна]. Київ: Основи, 2004. 602 с.
- Джеймісон Ф. Постмодернізм і суспільство споживання; [пер. с англ.]. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2000. № 19. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/jameson.htm>.
- Дротенко В. І. Семіотика іконопису та стилістика ікони в контексті культурно-мистецької традиції. *Молодий вчений*. 2021. № 3 (91). С. 135–140. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-30>.
- Дротенко В. І. Філософія мистецтва як пошук специфіки естетичного. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2022. 24 (121). С. 101–110. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.08.2022.011>.

- Еліаде М. Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання. Есеї з компаративних релігій; [пер. з англ. В. Сахно]. *Еліаде М. Мефістофель і Андрогін*. Київ: Основи, 2001. С. 468–569.
- Естетика: Навчальний посібник / за ред. Л. Т. Левчук. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 520 с.
- Естетика: Навчальний посібник / за ред. В. О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 208 с.
- Естетика: Навчальний посібник для педагогів / за ред. Т. І. Андрущенко. Київ: МП Леся, 2014. 613 с.
- Іван Павло II. Послання Папи Івана Павла II до мистців. *Послання Папи Івана Павла II*; [пер. з англ. М. Зубрицька та ін.] / ред. Г. Дидик-Меуш. Львів : Літопис: Центр гуманітарних досліджень Львівського національного університету, 2001. С. 185–215.
- Косаревська Р., Левченко О., Третяк Ю. Квантова семіотика та особливості її застосування до формування об'єктів дизайну, архітектури і мистецтва. *Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування*. 2022. № 64. С. 63–82. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.63-82>.
- Кравчук О. О., Гуменюк Т. К. Національноорієнтована самоідентифікація митця (на прикладі творчого шляху Соломії Крушельницької та Михайла Кречка). *Питання культурології*. 2022. № 40. С. 44–53. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.40.2022.269354>.
- Левченков Д. О. Естетичний семіозис в образотворчому мистецтві: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.08 – естетика / НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ, 2016. 20 с.
- Лернер Ж. Акупунктура міста; [пер. К. Скальська]. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 160 с.
- Лессінг Г.-Е. Лаокоон; [пер. з нім. Є. О. Поповича]. Київ: Мистецтво, 1968. 292 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Lessinh_Hothold_Efraim/Laokoon/.
- Лісова Н. «Філософія серця» українського мистецтва довіклля. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2022. № 31. С. 76–82. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.33838/naoma.31.2022.76-82>.
- Література на полі медій. Збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України / ред. Гундорова Т. І., Сиваченко Г. М. Київ: [б. в.], 2018. 633 с. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/61389068.pdf>.
- Ліфінцева О. Понятійні конструкції терміна «творчість» у культурологічному аспекті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 2. С. 64–68. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2022.262214>.
- Макушин Ю. А. Релігія як джерело мистецтва. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія: Педагогіка. 2011. Т. 173. Вип. 161. С. 133–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_173_161_29.

- Макушин Ю. А. Філософські теорії про мистецтво і світогляд митців. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія: Педагогіка. 2010. Т. 123. Вип. 110. С. 160–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2010_123_110_30.
- Маркузе Г. Структура інстинктів і суспільство: Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда; [пер. з нім. О. Юдін]. Київ: Ніка-Центр, 2010. 248 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Marcuse_Herbert/Struktura_instynktiv_i_suspilstvo_Filosofske_doslidzhennia_vchennia_Zygmunda_Froida/
- Матвієнко О. Художник як соціальний феномен: Проблема змістовних імперативів. *Релігія та Соціум. Міжнародний часопис*. 2017. № 3–4 (27–28). С. 218–224. URL: <http://www.sociology.chnu.edu.ua/res//sociology/relicsoc18.pdf>.
- Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття [пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенко]. Київ: Український центр духовної культури, 2001. 552 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Merleau-Ponty_Maurice/.
- Мірчук І. Естетика. Мюнхен: Український Вільний Університет, 2003. 108 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/miscellaneous/12191-mirchuk-i-estetika/>.
- Мокляк Л. І., Покотило Г. М. Мистецтво як духовне підґрунтя самовизначення нації у глобалізованому світі. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Філософія. Культурологія. 2017. № 1 (25). С. 113–116. DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.25.12639>.
- Мусієнко Н. Мистецтво і політика. Київ: Видавничий дім «Скарби», 2002. 160 с. URL: http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Moussienko_Mysteztvo_i_polityka.pdf.
- Мусієнко Н. Мистецтво Майдану / Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ: Р. К. Майстер-принт, 2015. 96 с. URL: http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Moussienko_MAIDAN_ART.pdf.
- Овчарук О. В. Творча особистість у вимірах феномену національно-культурної пам'яті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Науковий журнал*. 2022. № 2. С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2022.262197>.
- Онщенко О. І. Художня творчість: Проект неklasичної естетики. Київ: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2008. 232 с. URL: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2971>.
- Петрова О. Сміх, автор, твір: З української візуальності 1960–2000-х / Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ: Фенікс, 2022. 240 с. URL: http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Petrova-2022_laugh_author_work_fragments.pdf.
- Петрова О. Третє Око: Мистецькі студії. Монографічна збірка статей / Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ: Фенікс, 2015. 480 с. URL: http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Petrova_TRETYE_OKO.pdf.

- Після філософії: кінець чи трансформація? [пер. з англ.] / упоряд. К. Байнес. Київ: Четверта хвиля, 2000. 432 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Taylor_Charles/Pislia_filosofii_Kinets_chy_transformatsii_a7/.
- Потебня О. О. Естетика і поетика слова: Збірник / упоряд., вступ, приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. Київ: Мистецтво, 1985. 302 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Potebnia_Oleksandr/Estetyka_i_poetyka_slova/.
- Протас М. Мистецтво посткультури: тенденції, ризики, перспективи / Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ: ІПСМ НАМ України, 2020. 432 с. URL: http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Protas_POSTCULTURE-ART.pdf.
- Рікер П. Конфлікт інтерпретацій. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 227–242. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Zubrytska_Mariia/Antolohiia_svitovoi_literaturno-krytychnoi_dumky_HH_st/.
- Самчук О. О. Ідентичність митця в контексті синергетичної парадигми. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Культурологія.* 2016. № 17. С. 327–329. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoakl_2016_17_40.
- Самчук О. О. Синергетика мистецтва: дефініції та принципи її трансформації. *Софія.* 2017. № 2. С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sophia_2017_2_13.
- Самчук О. О. Традиція та інновація у філософії мистецтва. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Культурологія.* 2017. № 18. С. 245–246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoakl_2017_18_66.
- Самчук О. О. Філософія мистецтва та громадянське суспільство: специфіка єдності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Культурологія.* 2015. № 16. С. 329–330. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoakl_2015_16_39.
- Сантаяна Дж. Витлумачення поезії та релігії; [пер. з англ.]. Львів: Ініціатива, 2003. 288 с. URL: <http://1576.ua/books/7230>.
- Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ–ХХІ століть / Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ: ВХ[студіо], 2008. 188 с. URL: <http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Sydorenko.pdf>.
- Скальська Д. Візуальне мистецтво у видовій специфіці мистецтв. *Актуальні питання гуманітарних наук.* Вип. 24. 2019. № 2. С. 40–45. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/24.176796>.
- Скринник-Миська Д. Аналітична естетика як світоглядне підґрунтя сучасного мистецтва. *Вісник Львівської національної академії мистецтв.* 2016. № 28. С. 80–93. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.51647>.
- Смирна Л. В. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві:

- Монографія / Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ: Фенікс, 2017. 480 с. URL: <http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Smyrna-2017-pages-1-47.pdf>
- Стебельський Б. І. Ідеї і творчість. Торонто: Гомін України, 1991. 353 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/7110-stebelskiy-b-ideyi-i-tvorchist/>.
- Тейлор Ч. Секулярна доба; [пер. з англ. О. Панич]. Київ: Дух і Літера, 2013. 664 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Taylor_Charles/Sekuliarna_doba_Knyha_1/.
- Тен І. Філософія штуки; [пер. О. Барвінський]. Львів: Українсько-руська Видавнича Спілка, 1902. 99 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ten_Ippolit/Filosofiiia_shtuky/.
- Тормахова А. М. До проблеми взаємодії мистецтва та політики в контексті сучасної культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 2. С. 64–68. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2022.262208>.
- Тормахова А. М. Культурне мапування як інструмент аналітики стратегій трансформації міста. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2021. № 21. С. 61–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_fks_2021_21_9.
- Тормахова А. М. Мистецькі практики під час війни: Український вимір. *Українська культура: Минуле, сучасне, шляхи розвитку*. *Культурологія*. 2022. № 41. С. 71–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrk_2022_41_13.
- Тормахова А. М. Перформатизм Рауля Ешельмана: Концептуалізація соціокультурних практик. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. *Філософія. Політологія*. 2014. № 4. С. 33–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_FP_2014_4_10.
- Тормахова А. М. Сучасний музей як простір художнього експерименту: Досвід the museum of modern art (мома). *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. *Культурологія*. 2021. № 39. С. 76–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrk_2021_39_14.
- Тузov В. О. Історичний контекст культуротворчих інновацій. Київ: Інтерсервіс, 2013. 144 с. URL: http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Tuzov_Block.pdf.
- Фаулз Дж. Арістос; [пер. з англ. В. Мельника]. Вінниця: Тезис, 2003. 340 с.
- Фізер І. Філософія літератури / за наук. ред. В. Моренця. Київ: НаУКМА; Аграр Медіа Груп, 2012. 217 с.
- Фрай Н. Великий код: Біблія і література; [пер. з англ. І. Старовойт]. Львів: Літопис, 2010. 362 с.
- Фрюст М., Тринкс Ю. Філософія; [пер. з нім. В. Кебуладзе]. Київ: Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.
- Чепелик О. В. Взаємодія архітектурних просторів, сучасного мистецтва та новітніх технологій, або Мультимедійна утопія / Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ: Хімджест, 2009. 272 с. URL: <http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline->

[images/pdfs/Chepelyk_Vzayemodiya_arxitekturnyx_prostoriv.pdf](https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2022.262229).

- Чумаченко О. П. Образотворча складова феномену «entertainment»: Мистецтвознавчі параметри осмислення. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 2. С. 122–126. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2022.262229>.
- Шелюто В. М. Естезис сакрального: Монографія. Луганськ: Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, 2007. 275 с.
- Шіллер Ф. Естетика; [пер. з нім. Б. М. Гавришкова]. Київ: Мистецтво, 1974. 360 с. URL: <https://toloka.to/t95137>.
- Щербань О. О. Символічна функція художнього образу. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2010. № 2. С. 65–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2010_2_12.
- Юр М. В. Авторська модель мистецтва в науковому дискурсі. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2021. № 2. С. 58–70. DOI: <https://doi.org/10.32782/uad.2021.2.6>
- Яковець І. О. Візуальні мистецтва в контексті розвитку культури інформаційного суспільства. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2014. № 1. С. 121–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2014_1_24.
- Ярмусь С. Муза як категорія духовності. Ярмусь С. Духовність українського народу: Короткий орієнтаційний нарис. Вінніпег: Товариство «Волинь», 1983. С. 115–147.
- Еко У. *Sztuka*; [tłum. P. Salwa, M. Salwa]. Kraków: Wydawnictwo M, 2008. 305 s.
- Gorban Richard. Creativity as a way of being of a nation (personalistic aspect). *Skhid. Analytic and informative journal. Philosophical sciences*. 2019. № 3 (161), May-June. P. 29–33.
- Gorban Richard. Dialogueness – A Determinant Attribute of Philosophical, Artistic and Religious Consciousness of Pope John Paul II. *Journal of Religious & Theological Information*. Vol. 20 (4). 2021. P. 138–155. (USA, Taylor & Francis (Scopus)). ISSN: 1047-7845E, ISSN: [1528-6924](https://doi.org/10.1080/10477845.2021.1979303) DOI: <https://doi.org/10.1080/10477845.2021.1979303> URL: <https://doi.org/10.1080/10477845.2021.1979303>
- Gorban Richard. Prophetic Philosophy of Mykola Berdyaev as the Art of Understanding in the Context of Global Crisis. *Journal of Religious & Theological Information*. Vol. 20 (1). 2021. P. 10–22. (USA, Taylor & Francis (Scopus)). ISSN: 1047-7845, [1528-6924](https://doi.org/10.1080/10477845.2020.1864884) DOI: <https://doi.org/10.1080/10477845.2020.1864884> URL: <https://doi.org/10.1080/10477845.2020.1864884>
- Gorban Richard. The ‘Magic Mirror’ Metaphor as a Philosophical Concept of Holistic Reality: Lesia Ukrainka’s Forest Song and Patrick Süskind’s The Story of Mr Sommer. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*. Vol. 12 (1). 2022. P. 297–332. (Web of Science Core Collection).

ISSN: [1303-8303](#)

Doi Number :<http://dx.doi.org/10.18491/beytulhikme.1851>

URL: [http://www.beytulhikme.org/Makaleler/1406586625_14_Gorban_\(297-332\).pdf](http://www.beytulhikme.org/Makaleler/1406586625_14_Gorban_(297-332).pdf)

Gorban Richard. Personalistic View of John Paul II on the Humanizing Function of Art in the Context of Dialogue between the Church and Artists. *The Person and the Challenges. The Journal of Theology, Education, Canon Law and Social Studies Inspired by Pope John Paul II*. Vol. 12 (2). 2022. P. 53–67. (Web of Science Core Collection).

Online ISSN: 2391-6559, Print ISSN: 2083-8018

DOI: <https://doi.org/10.15633/pch.12204>

URL:

<https://czasopisma.upjp2.edu.pl/thepersonandthechallenges/article/view/4326/4209>

Gorban Richard. Truth, Good and Beauty: Categories of Mykola Berdyaev's Eschatological Metaphysics, as an Alternative to the Value Chaos of Contemporaneity. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*. Vol. 11 (2). Jun, 2021. P. 713–733. (Web of Science Core Collection).

ISSN: [1303-8303](#)

DOI: <https://doi.org/10.18491/beytulhikme.1711>

URL: <http://www.beytulhikme.org/DergiTamDetay.aspx?ID=1711&Detay=Ozet>

Kuspit D. Koniec Sztuki; [tłum. J. Borowski]. Gdańsk: Muzeum Narodowe w Gdańsku, 2006. 208 s.